Of Bygone Days / Shloyme reb Khayims

0. Lyric-Sentimental Frame (ch. 1; 276-81)
  A. Idyll of Chone the Miller
  - Fairytale setting
  - Nature in bloom, personified = calendar
  - End of PASSOVER, freedom = luah
  - their venerable mare; Tsutsik the Dog

  B. Grief of the Dispossessed Family
  - their private Tisha b'Av
  - Sarah the Widow, 15-year-old Edel, Dovidl, eldest daughter Leah
  - Pleads her case
  - 17 yr-old SHLOYME returns from the forest,

  [**279**] birth of a rebel: Refuses to return to the yeshiva

  C. NATURE vs. NURTURE
  - Nature @ rest
  - Sentimental ethnography: packing up Pesach
  - Return to servitude
  - Sarah's family returns to K. without her

I. INTO THE MYTH (2-8; 281-317)
  [2] Detailed ethnography of 2 Jewish homes
  - Standard Home: everywhere the same
  - Turned into a tavern for the goyim (283)
  - Candelabrum = sun; very spare furnishings
  - Nonfunctional mirror; portraits; mizrekh

  Reb Chayim's Home
  - When scholarship valued above wealth
  - Married during the Panic
  - Farmed the meat tax

  [3] The Story of the Hat
  - The Clothing Decree; Fake etymology of the Napoleon Hat
  - Reb Chayim expert medical opinion [comical]
  - Jewish-Gentile folk remedies

  [4] Lipe Ruvens, the Folk Artist

  [**293**] Shloymele's talent at mimicry

  - His exemplary education & teacher
  - Duality of S.'s soul (296)
  - Terror of divine punishment

  [5] Ethnography of High Holidays
  - Country vs. shtetl Jews
  - Chaim the Miller's Family = a study in contrasts

    [299] excursus on the talking DOGS

    [**300**] sheyne vs. proste yidn
  - Toybe Sosye vs. Idealized portrait of SARAH;

    [**301**] Tkhines: a woman's spirituality

  [6] Total Immersion in the mythic past

    [**302-3**] cut off completely from the real world

    [304] ancestor worship; not living but dreaming
  - Reb Ilya the Miracle Worker; the child's inner turmoil

  [7] Yachne Sosye the Gosip & Storyteller

  Q: Is she a positive or negative influence?

  A: If Shloyme is to become a Yiddish writer, he will have to master shrewspeak
  - Every animal = gilgul

  [8] Terror of the Shkoles

    [314] S.'s perverted mental curriculum
  - Reb Nokhem of Rozev, the Erets-Yisroel Jew
  - Learns about the Berliners

II. Liberation from the Myth (9-13; 317-37)
  [9] Under father's Tutelage, @ 11

    [318] loves the shtetl when its empty

    [319] discovers external reality; Jews vs. Gentiles

    [**320**] shtetl vs. fields & forests = NATURE

    [**321**] child's innate quest for beauty; can find no artistic outlet

  [10] Puppy Love, Shabbes Nahmau

  [11] Isaac the Blacksmith & Hertzl the Carpenter

    [328] Abram's educ. philo.

    [**330**] Jewish child drawn to grownup children
  - Hertzl's Jewish dog
  - Succumbs to the Evil Inclination

  [12] Plight of the Jewish Craftsman
  - Birth of the Jewish folksong

[336-**37**] last stage

[13] Befriends Ben-Zion, Hertzl's son

- The forest, a living organism
- Tried to mimic Hertzl's artistry

III. Crisis (14-17; 342-58)

[14] Clothing Decree & economic collapse

- The fire brings him close to Fradl, before she leaves forever

[15] Rumors of the Colonies

[16] Domestic Tragedy

[17] Reb's Chaim's Illness & Death, PURIM to PASSOVER

[2 – 8]: Into the past, but also discovers song, nature, Even his love object comes from outside the shtetl

- Thanks to exemplary education discovers poetic force of the tradition vs. superstition & terror
- Communal life: overwhelmingly negative

[9-13]: Liberation

- Discovers artistry @ margins of respectable society
- Male companionship

[14-17] External, historical forces that aid in collapse of patriarchal, traditional society

- Father's death obviates Oedipal struggle

דער תרגום־שני

קומט שבת נאָך פּורים, איז די מאַמע „אַ בעל חוב איבערן קאָפּ". ווער ווייס צי זי וועט באַוויזן איבערצולייענען די וואָך־סדרה. פון פּורים איז געבליבן ניט פאַרענדיקט מגילת אסתר, און זי האָט נאָך אַפילו זיך ניט צוגערירט צום תרגום שני. דער מאַמעס יצר הרע איז אַזוי גרויס צו די אויסטערלישע סיפּורים וועגן שלמה המלך מיטן אויער־האָן און דער מלכה שבא, אַז זי מאַכט אַ קנייטש אויף דער וואָך־סדרה, און הויבט גלייך אָן פון תרגום שני.

— והוה ביומי, און עס איז געווען אין די טעג פון אחשורוש, וואָס האָט געקיניגט פון הודו ביז כוש, איבער הונדערט זיבן־און־צוואַנציק מדינות. אחשורוש איז איינער פון די צען מלכים, וואָס האָבן רעגירט איבער דער גאַנצער וועלט און וועלן נאָך רעגירן. דער ערשטער קעניג איז מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, זיין קעניגרייך זאָל באַלד געגרייסט ווערן איבער אונדז. דער אַנדערער איז נמרוד. דער דריטער איז פּרעה מלך מצרים. דער פערטער איז דער מלך שלמה. דער פינפטער איז נבוכדנאצר מלך בבל. דער זעקסטער איז אחשורוש. דער זיבעטער איז אַלכסנדר מלך יון. דער אַכטער איז מלך רוים. דער ניינטער איז מלך המשיח. דער צענטער וועט זיין מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

די מאַמע קוקט אַרויס דורכן וואַרשטאַט־פענצטער אין פאַרוויינטן דרויסן. אין די לינדע וועטערן פון פאַר־פרילינג, ווען אויף אונדזער הויף נעמט שמעלצן דאָס אייז, זעען אויס די הייזקעס, אַרויסגעקראָכן פון אונטערן צעפאַלענעם וואַטענעם שניי, ווי בעטלער אין צעריסענע בגדים. די מאַמע פילט אַ קעלט אין די ביינער, ווי דער שניי וואָלט איינגעטייעט אין איר לייב. זינט וועלוולס באַזוך, פאַראַכטאָגן פרייטיק צונאַכט, ליגט איר אויפן האַרצן אַ שטיין. זיצט זי אַ פאַרטראַכטע און האַלט די הענט אויף די בלעטער פון ספר, די אותיות זאָלן זיך ניט צעפליען און אַוועק־טראָגן די וואונדער־מעשיות.

גראָד די שיינע געשיכטעס פון תרגום שני ברענגען די מאַמע צו

טרויעריקע מחשבות. זי וואַרפט אַ בליק צו מיר, איר גלוסט זיך אַ
ריידן פון האַרצן, נאָר איך זיץ אויסגעדרייט צו איר מיט אַ האַרטן אָ
פאַרגראָבן אין אַ בוך. זעט זי דאָך קלאָר, אַז איר זון האָט פאַר איר
קיין צייט אַפילו אין שבתדיקן טאָג, רעדט זי צו זיך אַליין, צו
הענט, וואָס ליגן אויפן טייטש־חומש, און ווער עס וויל הערן —
זאָל הערן.

— ווייזט אויס, אַז די וועלט איז פון אייביק אָן אַזוי באַשאַפן,
זאָלן זיך כסדר בייטן מלכים און מלוכות. פריער נמרוד, דערנאָך פּרעו
און דאָס רעדעלע דרייט זיך. דער וואָס איז היינט אונטן, איז מ
אויבן. אין ווילנע גופא האָבן מיר, נאָך דער מלחמה פון רוס
דייטש, געהאַט גאַנצע זעקס מלוכות אין צוויי יאָר צייט. דעם ע
ברוך הבא האָבן געמאַכט די פּוילישע לעגיאָנערן, די המנס, ימח
דערנאָך זיינען געקומען די גדולים, ווי מען האָט גערופן די באָ
וויקעס. דערנאָך די פּאָליאַקן. דערנאָך ווידער די גדולים, וואָס
געפירט פאַר אַ הענטעלע זייערע יורשים, די ליטווינער אין די הילצ
שיך, די קלומפּעס. און שבת נאָכן טשאָלנט אַ בולבע־טייגעכץ, ווי עס
זיך ... ווידער די פּאָליאַקן.

וואָס אמת איז אמת, קיין פּאָגראָמען האָבן די גדולים ניט געמ
פאַרקערט, איטלעך מאָל ווען זיי זיינען אַריין, האָבן זיי געראַטעווע
שטאָט פון אַ פּאָגראָם. די היגע פּאָליאַקן האָבן שוין געראַב
יידישע געשעפטן, און ווען די גדולים קומען אַריין מיט איין שעה שפּע
וואָלט זיך געגאָסן יידיש בלוט ווי וואַסער. איז ניט קיין וואונדער
קינד און קייט איז זיי אַרויס אַנטקעגן. ניט נאָר די אַרבעטער, נאָר
די בעלי־בתים האָבן זיך ניט געקענט אָפּלויבן פון די גדולים צולי
מעשה וואָס איז זיך פאַרלאָפן.

די מאַמע דרייט זיך אויס צו מיר מיטן ספר אויף די קני. איר
ווערט העכער, און עס אַרט זי ניט מער וואָס זי שטערט מיר אין די „
תורה פון די צעלאָזענע ראָמאַנען".

— איינמאָל האָט אַ רוסישער סאָלדאַט אָפּגעשטעלט אַ ייִדן און
אים פון דער האַנט אַראָפּגענומען אַ זייגערל. גראָד איז פאַרבייגע
אַ קאָמיסאַר אויף אַ פערד. לויפט דער ייד צום קאָמיסאַר, דערציילט
די מעשה און ווייזט אויפן סאָלדאַט מיטן פינגער. דער קאָמיסאַר ק
אַראָפּ פון פערד, נעמט אַרויס דעם פּיסטאָלעט און הייסט דעם סאָ
זיך שטעלן אויף די קני אינמיטן גאַס. יענער האָט געוויינט, גע
רחמים פאַר זיין ווייב און קינדערלעך, נאָר עס האָט אים ניט געה
דער קאָמיסאַר האָט אים אַריינגעשאָסן אַ קויל און אים נאָך אַ ב
געטאָן מיטן שטיוול. מענטשן וואָס זיינען געווען דערביי, האָבן דערצ

— מאַמע.

זי עפנט ברייט אירע לענגלעכע גרינע אויגן און קוקט מיך אָן פאַר־וואונדערט, ווי זי וואָלט מיך ניט דערקענט. מיטאַמאָל גיט זי אַ צאַפּל און פאַלט אַרויף אויף מיין האַלדז:

— ר׳ ברוכל און בלומעלע זיינען געשטאָרבן.

— ווען? — שטאַמל איך אַרויס אַ דערשראָקענער.

— דעם ווינטער. אין איינע דריי חדשים. בלומעלע איז געשטאָרבן ערשט מיט דריי וואָכן צוריק.

אינמיטן העלן טאָג נעמט די מאַמע אַוועק פון טויער אירע קאָשיקעס און גייט מיט מיר אַריין אין שטוב. זי זעצט זיך אַוועק מיר אַנטקעגן, שאָקלט זיך, ווי אַן אָבל אויף אַ שבעה־בענקעלע, און וויינט אויס פאַר מיר די געשיכטע וועגן טויט פון דער אַלטיטשקער פּאָר:

— איינמאָל שבת אינדערפרי איז בלומעלע אויפגעשטאַנען ווי אַלע־מאָל, אַרויסגענומען דאָס טשייניקל טיי פון אויוון און געוואַרט, ר׳ ברוכל זאָל אַרויסקומען פון אַלקערל, אויסטרינקען אַ גלעזל טיי און גיין צום דאַווענען. זי וואַרט און וואַרט, ער גייט ניט אַרויס. הערט זי זיך איין, ער קרעכצט ניט און טרייסלט זיך ניט. אים האָט לעצטנס, נעבעך ווידער גע־שווידערט און געוואָרפן פון קעלט. מיך קעלטערט אויך כסדר, איך פיל אַ פראָסט אין די ביינער. איך ווייס ניט צי איז עס פון האַרעוואַניע און ניט דערשלאָפן, אָדער פון תמיד אַליין זיין אין די נעכט, איך ווער פאַר־טויבט פון דער שטילקייט. און אפשר איז עס שוין פון עלטער, איך בין מער ניט קיין יונגינקע, מיין זון... בלומעלע איז אַריינגעלאָפן אין אַלקערל און געפונען איר אַלטיטשקן אַן איינגעשלאָפענעם אויף אייביק. ר׳ ברוכל איז געשטאָרבן אום שבת ווי אַן אמתער צדיק.

מוצאי שבת ווען מען האָט דעם בר־מינן אָפגעהויבן, האָט אים בלו־מעלע געוואָלט אונטערלייגן צוקאָפנס אַ קישן, אים זאָל ווייכער זיין צו ליגן. זי איז, ווייזט אויס, צעמישט געוואָרן פון צער. די גאַנצע נאַכט איז זי געזעסן ביים מת און כסדר גערעדט צו מיר, צו די שכנים, וואָס זיינען אַריין אויף אַ ווילע, און צו די תהילים־זאָגער:

„איך וועל זיך שוין מער ניט אַמפּערן מיט מיין ברוכן וואו מיר זאָלן פאָרן. איך וועל שוין מער ניט שרייען: לאָמיר פאָרן קיין אַרגענטינע צו אונדזערע קינדער. און ער וועט מיך שוין מער ניט איבערשפּאַרן: לאָ־מיר פאָרן קיין ארץ ישראל צו די אָבות. ער איז אַוועק אין אַן אַנדער וועג, אין אייביקן וועג".

איך האָב זיך ביי איר געבעטן: בלומעלע, גייט לייגט זיך צו אַ ווילע. האָט זי מיר געענטפערט מיט אַ ניגון:

„לייגן וואָלט איך זיך געלייגט לעבן מיין אַלטיטשקן, האָט אָבער דער

אייבערשטער ניט געוואָלט אונדזערע נשמות צונעמען אין דער זעלבע[r] צייט. וועלינקע", זאָגט זי צו מיר, „אַ יונגערמאַן גרייט זיך צו דער חתונו[ה] אַלע זיינע בחורשע יאָרן, און די עצם חופּה וקידושין דויערט אַ פּאָר מינוט אַ מענטש שרעקט זיך פאַרן טויט אַ לעבן־לאַנג, און פון דער פּטירה בי[ז] דער קבורה דויערט אַ מעת־לעת. פאַרוואָס ווערט דאָס באַגרעבעניש אַזו[י] אָפּגעכאַפּט? פאַרוואָס מוז עס דווקא מאָרגן זיין די לוויה? זאָל מיין אַל[־]טיטשקער זיין ביי מיר כאָטש נאָך איין טאָג".

איך האָב איר געוואָלט ענטפערן, אַז וועגן לעבן און די מעשים טובים פון אברהם אָבינו איז דאָ אין דער תורה גאַנצע סדרות, און וועגן זיין אויסגיין און זיין קבורה ניט מער ווי עטלעכע פּסוקים. נאָר איך האָב אי[ר] גאָרניט געזאָגט, וואָרום מען טאָר ניט טרייסטן קיין אָבל ווען דער מ[ת] ליגט נאָך פאַר זיינע אויגן. זי האָט גערעדט עפּעס ווי אויסן זינען. ז[י] זאָגט צו מיר:

„זעט, וועלינקע, דער זייגער איז שטיין געבליבן. קיין מייסטער האָ[ט] ניט געקענט אַזוי פאַרריכטן דעם זייגער ווי מיין אַלטיטשקער. איצט האָ[ט] דער פּאָמפּעדיקל זיך אָפּגעשטעלט און די יידישע אותיות אויפן ציפער־בלאַט האָבן צוגעמאַכט זייערע אויגן".

ווען זי איז אויפגעשטאַנען פון שבעה, האָט זי זיך מיט איינמאָל באַ־רואיקט, נאָר האַנדלען מיט אויפס האָט זי מער ניט געוואָלט:

„וועלע, לאָמיר אַרויסגיין פון שותפות", האָט זי געזאָגט.

האָבן מיר זיך אויסגערעכנט און איינע די אַנדערע איבערגעבעטן פאַר די נאַרישע קריגערייען. זי איז אַוועק צום הורטאָווניק און אים באַצאָל[ט] אַלע פאַרלעגענע חובות, וואָס ער האָט זיך פון זיי לאַנג מיאש געווען, און באַצאָלט האָט זי אויך פאַר מיר.

דערנאָך האָט זי זיך אַוועקגעזעצט ביים פענצטער, אָנגעטאָן די מע־שענע שפּאַקולן און געשריבן מיט אַ בלויען בלייפעדער אַ בריוו צו אירע קינדער. זי האָט זיי אָנגעזאָגט זיי זאָלן אָפּהיטן קדיש נאָכן טאַטן און זיי באַ־פוילן גלייך אַרויסצושיקן געלט, זי זאָל קענען קויפן פאַר זיך אַ קרקע לעבן איר מאַנס קבר און באַשטעלן פאַר ביידן אַ מצבה.

נאָך שלושים האָט בלומעלע גענומען אַלץ אויספאַרקויפן און פאַר זיך איבערגעלאָזט נאָר די נייטיקסטע זאַכן. זי איז אַוועק אין חברה־פּועלים, דאָרט וואו ר׳ ברוכל איז געווען אַ חברה־מאַן, און באַצאָלט מען זאָל לער־נען משניות נאָכן נפטר יעדן אינדערפרי נאָכן דאַווענען. דעם שמש האָט זי געגעבן באַזונדער, ער זאָל זאָגן קדיש נאָך איר מאַן און אויך נאָך איר, ווען איר צייט וועט קומען. אויף די קינדער האָט זי זיך ניט געוואָלט פאַר־לאָזן.

„איך וויל ניט קומען צו גאָט קיין באָרוועסע", האָט זי געזאָגט.